

Regeringens proposition

1989/90: 59

Den sjätte semesterveckan

Prop.
1989/90: 59

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 7 december 1989.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Ingela Thalén

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att den lagstadgade rätten till semester förlängs till sex veckor. Vidare föreslås en successiv avveckling av rätten till förlängd semester för vissa arbetstagare i radiologiskt arbete.

Genomförandet av den sjätte semesterveckan föreslås ske i tre etapper. Lagförslag lämnas för den första etappen. Den omfattar två dagar, vilka kan tas ut under det semesterår som börjar år 1991. De övriga etapperna omfattar två respektive en dag för de närmast följande semesteråren.

Lagändringarna för den första etappen föreslås träda i kraft den 1 april 1990.

1. Förslag till

Lag om ändring i semesterlagen (1977:480)

Härigenom föreskrivs att 4, 15, 16 och 27 §§ semesterlagen (1977:480) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Arbetstagare har rätt till *tjugofem* semesterdagar varje semesterår utom i fall som avses i 5 och 27 §§.

Arbetstagare har rätt till *tjugosju* semesterdagar varje semesterår utom i fall som avses i 5 och 27 §§.

Under semesterledighet skall arbetstagare ha semesterlön i den mån han har tjänat in sådan under intjänandeåret.

Arbetstagare får avstå från rätt till semesterledighet som ej är förenad med semesterlön.

15 §

Infaller under semesterledigheten dag då arbetstagaren är oförmögen till arbete på grund av sjukdom eller dag som är semesterlönegrundande enligt 17 § första stycket 2–6 skall, om arbetstagaren utan dröjsmål begär det, sådan dag ej räknas som semesterdag.

Infaller under semesterledigheten dag då arbetstagaren är oförmögen till arbete på grund av sjukdom eller dag som är semesterlönegrundande enligt 17 § första stycket 2–8 skall, om arbetstagaren utan dröjsmål begär det, sådan dag ej räknas som semesterdag.

Semesterdagar som återstår på grund av att första stycket har tillämpats skall utgå i ett sammanhang, om arbetstagaren ej medger annat.

16 §

Semesterlönen utgör *tolv* procent av arbetstagarens under intjänandeåret förfallna lön i anställningen.

Semesterlönen utgör *tretton* procent av arbetstagarens under intjänandeåret förfallna lön i anställningen.

Vid beräkning av lönen under intjänandeåret skall i lönesumman ej inräknas annan semesterlön än sådan som avses i 22 § eller permitteringslön med anledning av driftsuppehåll för samtidig semester. I lönesumman skall ej heller inräknas ersättning som har utgått för dag, då arbetstagaren helt eller delvis har haft sådan ledighet från arbetet som är semesterlönegrundande enligt 17 §. För varje sådan dag skall arbetsinkomsten i stället ökas med ett belopp, motsvarande arbetstagarens genomsnittliga dagsinkomst i anställningen under övrig tid av intjänandeåret. Har arbetstagaren då ej haft någon inkomst i anställningen, skall semesterlönen beräknas med hänsyn till den inkomst som det kan antagas att han skulle ha haft, om han under denna tid hade arbetat för arbetsgivarens räkning.

27 §

Arbetstagare, som utför arbetet i sitt hem eller annars under sådana förhållanden att det icke kan anses

Arbetstagare, som utför arbetet i sitt hem eller annars under sådana förhållanden att det icke kan anses

tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, är berättigad till särskild semesterlön med *tolv* procent av arbetstagarens under intjänandeåret förfallna lön i anställningen.

tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, är berättigad till särskild semesterlön med *tretton* procent av arbetstagarens under intjänandeåret förfallna lön i anställningen.

Beräkning av lönen under intjänandeåret skall ske med motsvarande tillämpning av 16 § andra stycket. Vad där föreskrives angående semesterlönegrundande frånvaro skall dock tillämpas med avseende på kalendervecka, om ej annan tidsperiod överenskommes. Även 24 och 25 §§ samt, om anställningen har avsetts skola pågå högst tre månader och omfatta högst 60 timmar, 5 § tredje stycket äger motsvarande tillämpning.

Särskild semesterlön skall betalas ut senast den 30 juni näst efter intjänandeårets utgång eller, om intjänandeåret löper ut efter den 30 april, senast två månader efter dess utgång.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 1990. Semesterledighet enligt den nya lagen utgår dock först under semesteråret den 1 april 1991 – den 31 mars 1992, om ej annat överenskommes.

2. Kollektivavtal eller annat avtal, som har träffats med utgångspunkt i äldre lag och innefattar sämre förmåner än som följer av den nya lagen, är i sådan del utan verkan.

Lag om ändring i lagen (1963:115) om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1963:115) om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1¹ §

Arbetstagare som för arbetsgivarens räkning utför radiologiskt arbete, vari arbetstagaren utsättes för joniserande strålning i sådan utsträckning att menlig inverkan därav kan befaras, har under villkor som föreskrives i denna lag rätt till längre semesterledighet än som följer av 4 § semesterlagen (1977:480). För varje kalendermånad av intjänandeåret, under vilken arbetstagaren har utfört sådant arbete minst femton dagar, skall semesterledigheten påföljande semesterår förlängas med fem tolfte-dels semesterdag. Uppstår vid beräkningen brutet dagantal, skall det avrundas till närmast högre hela tal.

Arbetstagare som för arbetsgivarens räkning utför radiologiskt arbete, vari arbetstagaren utsättes för joniserande strålning i sådan utsträckning att menlig inverkan därav kan befaras, har under villkor som föreskrives i denna lag rätt till längre semesterledighet än som följer av 4 § semesterlagen (1977:480) i dess lydelse före den 1 april 1990. För varje kalendermånad av intjänandeåret, under vilken arbetstagaren har utfört sådant arbete minst femton dagar, skall semesterledigheten påföljande semesterår förlängas med fem tolfte-dels semesterdag. Uppstår vid beräkningen brutet dagantal, skall det avrundas till närmast högre hela tal.

Med dag, under vilken utförts arbete, som avses i första stycket, jämställs

1) dag, under vilken arbetstagaren varit semesterledig, dock endast om hans arbete omedelbart före och omedelbart efter ledigheten varit sådant som avses i första stycket, samt

2) dag, under vilken arbetstagaren haft ledighet som är semesterlönegrundande enligt 17 § semesterlagen, dock ej om arbete, som avses i första stycket, uppenbarligen icke kunnat beredas honom sådan dag och anledningen härtill varit annan än driftsuppehåll för samtidig semester.

För varje semesterdag som tillkommer enligt första stycket utgår semesterlön med 0,48 procent av arbetstagarens under intjänandeåret förfallna lön i anställningen, beräknad enligt 16 § semesterlagen. Lag (1977:481).

Denna lag träder i kraft den 1 april 1990.

¹ Senaste lydelse 1977:481.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 7 december 1989

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, S. Andersson, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Nordberg, Engström, Freivalds, Löow, Persson

Föredragande: statsrådet Thalén

Proposition om den sjätte semesterveckan

1 Inledning

I regeringsförklaringen den 4 oktober 1988 utfäste sig regeringen att föreslå lagstiftning om en sjätte semestervecka. Utfästelsen hade följande lydelse: "Under valperioden lagstiftas om en sjätte semestervecka. Denna reform genomförs stegvis."

I en inom arbetsmarknadsdepartementet upprättad promemoria Den sjätte semesterveckan har föreslagits att genomförandet skall ske i tre etapper. Den sammanfattning av innehållet som görs i promemorian bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

För att inhämta synpunkter på promemorian har arbetsmarknadsdepartementet anordnat en s. k. hearing. Ett antal inbjudna myndigheter och organisationer har beretts tillfälle att i samband med hearingen och inom en viss tid därefter framföra sina synpunkter på förslagen. En redovisning av vad som framkommit vid hearingen och i skriftliga yttranden har upprättats inom arbetsmarknadsdepartementet och bör fogas till protokollet som *bilaga 2*.

Regeringen beslutade den 9 november 1989 att inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i semesterlagen (1977:480) samt till lag om ändring i lagen (1963:115) om förlängd semester för vissa arbetstagar med radiologiskt arbete. Förslagen hade upprättats i arbetsmarknadsdepartementet på grundval av den ovan nämnda promemorian. De lagförslag som remitterades till lagrådet överensstämmer, bortsett från en redaktionell ändring, med de förslag som jag nu lägger fram.

Lagrådet har i sitt yttrande, som bör fogas till protokollet som *bilaga 3*, inte haft någon erinran mot de remitterade förslagen.

Jag redovisar i det följande en plan för genomförandet av den sjätte semesterveckan. Samtidigt presenterar jag lagförslag för den första av de tre etapperna i semesterreformen samt för en ändring av den särskilda semesterlagen.

2 Bakgrund

2.1 Semesterlagstiftningens utveckling i Sverige

År 1931 kom den första lagregleringen om semester som en rekommendation i den då gällande arbetarskyddslagen. Något rättsligt anspråk på semester kunde inte resas mot arbetsgivaren. Bl. a. som en följd av rekommendationen kunde flertalet arbetstagare dock erhålla semester med stöd av kollektivavtal eller genom enskilda överenskommelser.

Den första semesterlagen trädde i kraft år 1938. Den gällde i princip alla arbetstagare i enskild och allmän tjänst och hade karaktären av tvingande skydds- och minimilagstiftning. Alla arbetstagare fick rätt till två veckors semester. Det främsta motivet för semesterlagen var att det var nödvändigt för arbetstagarnas hälsa både i kroppsligt och andligt avseende att varje år erhålla fullständig vila under viss tid. Kraven på rättvisa spelade också en stor roll. Departementschefen anförde bl. a. följande: "Den lagstiftning om semester, som nu föreslås, skulle medföra en oftast fördubblad viloperiod för kroppsarbetarna och alltså på förevarande område skapa ökad likställighet samt utgöra ett steg i riktning mot utjämning av arbets- och livsvillkoren för medborgarna i vårt samhälle."

Förhållandena för korttidsanställda förbättrades genom 1945 års semesterlag. Lagen innebar inte någon förlängning av semestern. Genom lagstiftning år 1946 fick dock ungdomar under 18 år rätt till tre veckors årlig semester. Vidare kom en särskild lag varigenom vissa gruvarbetare, nattarbetare och mörkrumsarbetare erhöll tre veckors semester och arbetstagare med radiologiskt arbete sex veckors semester.

År 1951 förlängdes semestern till tre veckor. Motivet för en längre semester var önskemålen att hellre ta ut en standardförbättring i form av en längre viloperiod än i form av högre lön. Samtidigt upphävdes 1946 års särskilda semesterlag. Den ersattes av en lag om förlängd semester för vissa arbetstagare som var utsatta för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

Genom en ny semesterlag år 1963 förlängdes den lagstadgade semestern från tre till fyra veckor. I propositionen anförde departementschefen att en förlängning av semestern mindre var en arbetarskyddsfråga än en ekonomisk avvägningsfråga. Av redaktionella skäl utfärdades samtidigt en ny lag om förlängd semester för vissa arbetstagare i radiologiskt arbete.

År 1965 blev den då gällande semesterlagen tillämplig på alla statsanställda.

Nu gällande semesterlag trädde i kraft den 1 januari 1978. Genom lagen förlängdes den lagstadgade semestern från fyra till fem veckor. Lagen innehöll även andra betydelsefulla förändringar. Semesterlagen skulle tillsammans med andra lagar om arbetstiden medverka till att utjämna levnadsvillkoren mellan skilda grupper i samhället. Departementschefen anförde i propositionen att rättviseskäl talade för att semesterledigheten förlängdes för dem som endast åtnjöt den lagstadgade semestern.

Alla arbetstagare har i princip rätt till fem veckors årlig ledighet. Under ledigheten utgår semesterlön i den mån sådan är intjänad i förväg.

Det s. k. semesteråret — det år då semesterledighet skall tas ut — löper från den 1 april till och med den 31 mars följande år. Intjänandeåret är motsvarande tid året innan. Semesterlönen räknas ut på grundval av arbetstagarens inkomst under intjänandeåret.

En arbetstagare som slutar sin anställning innan en intjänad semesterledighet tagits ut har rätt till semesterersättning. Den beräknas på samma sätt som semesterlönen.

För arbetstagare som utför arbetet i sitt hem eller annars under sådana förhållanden att det inte kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande — s. k. okontrollerade arbetstagare — gäller inte de vanliga reglerna om semester. Sådana arbetstagare har rätt till särskild semesterlön vilken beräknas på i huvusak samma sätt som vanlig semesterlön.

Arbetstagaren har rätt till fyra veckors sammanhängande ledighet under tiden juni — augusti. En arbetsgivare som är bunden av kollektivavtal skall förhandla med den avtalslutande fackliga organisationen i fråga om förläggning av semester. Om det inte finns kollektivavtal skall arbetsgivaren samråda med arbetstagarna på arbetsplatsen om när semester skall läggas ut. Detta gäller längre semesterperioder. Enstaka dagar kan läggas ut efter överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetstagaren.

En arbetstagare som under ett semesterår har rätt till mer än tjugo betalda semesterdagar får av överskjutande dagar spara en eller flera till ett senare semesterår. En arbetstagare kan genom att spara semester få rätt till en sammanhängande lång ledighet, t. ex. en tioveckorssemester vart femte år.

Lagen (1963:115) om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete (den särskilda semesterlagen) trädde i kraft den 1 januari 1964. Den gäller för arbetstagare som utför radiologiskt arbete, vari arbetstagaren utsätts för joniserande strålning i sådan utsträckning att den kan anses vara hälsofarlig. Dessa arbetstagare har enligt den särskilda semesterlagen rätt till längre semesterledighet än som följer av 4 § semesterlagen.

För varje kalendermånad av intjänandeåret, under vilken arbetstagaren har utfört sådant arbete minst femton dagar, skall semesterledigheten påföljande semesterår förlängas med fem tolfte-dels semesterdag. Lagen ändrades i vissa avseenden i samband med att den nya semesterlagen trädde i kraft den 1 januari 1978.

Arbetskyddsstyrelsen avgör på begäran av domstol eller av den, vars rätt berörs, om ett visst arbete är sådant som avses i den särskilda semesterlagen.

LO har sedan flera år verkat för en generell förlängning av rätten till semesterledighet. Även inom tjänstemannaorganisationerna har frågan om längre semester aktualiserats. I skilda skrivelser till arbetsmarknadsdepartementet har även enskilda förbund inom LO och TCO fört fram krav på sex veckors semester för alla.

Bakgrunden till LO:s krav är framför allt de skillnader i semesterförmåner som föreligger mellan privat och offentligt anställda. Det gäller både semesterns längd, de ekonomiska förmånerna och de fackliga organisationernas och den enskildes förmåga att påverka semesterns förläggning.

2.4 Utredningar m. m.

2.4.1 Semesterlagen

Regeringen tillsatte år 1985 en kommitté med uppgift att kartlägga semesterförmånernas variation och graden av inflytande över semesterförmånerna mellan olika arbetstagargrupper på den svenska arbetsmarknaden. Kommittén skulle vidare överväga kravet på en utjämning av semesterförmånerna samt finna lösningar som gör det möjligt för alla att åtnjuta sin ledighet på det sätt semesterreformen syftade till. Kommittén påbörjade sitt arbete år 1986 och antog namnet 1986 års semesterkommitté (A 1985:04). I december 1988 överlämnade semesterkommittén betänkandet (SOU 1988:54) Om semester.

År 1987 tillsattes arbetstidskommittén (A 1987:04) med uppdrag att analysera konsekvenserna av olika arbetstidsreformer och förändrade arbetstidsmönster. I sitt betänkande (SOU 1989:53) Arbetstid och välfärd presenterar arbetstidskommittén ett samlat underlag som belyser effekterna av olika slag av arbetstidsförkortningar.

Såväl semesterkommitténs som arbetstidskommitténs betänkanden har nyligen sänts ut för remissbehandling.

2.4.2 Den särskilda semesterlagen

Regeringen gav i september 1988 i uppdrag åt statens strålskyddsinstitut att utreda behovet av särskild semester från strålskyddssynpunkt och att efter samråd med arbetarskyddsstyrelsen och socialstyrelsen redovisa resultatet av utredningen och de slutsatser som utredningen föranleder.

I sitt yttrande hänvisar statens strålskyddsinstitut till sitt remissyttrande till 1974 års semesterkommitté rörande särskild semester. Där anförde strålskyddsinstitutet att några skäl för särskild semesterförlängning inte längre förelåg. Strålskyddsinstitutet pekar på att det sedan dess inte inträffat något nytt och att inga nya rön har gjorts som föranleder en annan uppfattning. Slutsatsen är att radiologiskt arbete numera bedrivs under så betryggande omständigheter att skäl för en särskild semesterförlängning inte föreligger.

Överläkaren på Radiumhemmet, professor Jerzy Einhorn, har i en särskild skrivelse till statens strålskyddsinstitut anfört att det inte kan uteslu-

tas att den förlängda semestern kan ha gynnsamma medicinska effekter. Dessutom är det för många en kompensation som kan motivera arbetstagare i radiologiskt arbete att acceptera vissa risker. Han är tveksam till om det i praktiken blir möjligt att tillgodose detta behov i kollektivavtal utan något som helst stöd i strålskyddslagen.

Strålskyddsinstitutet anser dock att om personalvårds- och rekryteringsaspekter motiverar en förlängd semester bör detta regleras i kollektivavtal.

Socialstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen har anslutit sig till strålskyddsinstitutets uppfattning.

3 Allmänna överväganden och förslag

3.1 Den sjätte semesterveckan

Mitt förslag: Den lagstadgade semestern utvidgas till sex veckor. Genomförandet sker i tre etapper. Den första etappen omfattar två dagar vilka kan tas ut under det semesterår som börjar år 1991. De övriga etapperna omfattar två respektive en dag under de närmast följande semesteråren. Semesterlönen skall utgöra vid 27 semesterdagar 13 procent, vid 29 semesterdagar 13,9 procent och vid 30 semesterdagar 14,4 procent av löneunderlaget.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Yttranden över promemorian: LO har tillstyrkt förslaget. Statens arbetsgivarverk, SAF, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Småföretagens Riksorganisation och SACO/SR har en negativ inställning till införandet av en sjätte semestervecka. Övriga tillfrågade myndigheter och organisationer har varken tillstyrkt eller avstyrkt förslaget. Hovrätten för nedre Norrland har förklarat sig inte ha någon erinran mot författningsförslaget.

Skälen för mitt förslag:

Semesterns längd

Det förslag jag nu lägger fram har sin bakgrund i den utfästelse om en sjätte semestervecka som tagits in i regeringsförklaringen. Utgångspunkten är framför allt att de som har de sämsta arbetsmiljöerna och de mest påfrestande arbetsuppgifterna ofta också har den kortaste semestern.

Som jag redan nämnt tillsattes 1986 års semesterkommitté bl. a. för att överväga en utjämning av skillnaderna i semesterförmåner mellan olika arbetstagargrupper. I sitt betänkande redovisade semesterkommittén en omfattande kartläggning avseende svenska arbetstgares semestervillkor. Av denna framgick att 97 procent av de statligt anställda och 74 procent av de anställda inom kommuner och landsting har mer än fem veckors semester. Inom SAF/LO- och SAF/PTK-områdena gäller däremot i huvudsak endast den lagstadgade semestern. Endast för vissa privattjänstemän utgår extra semesterdagar vilka är avsedda att ersätta övertidskom-

pensation. Förhållandena är desamma för arbetstagare inom företag som är anslutna till andra arbetsgivarorganisationer än SAF.

Kartläggningen visade också att andelen som genom avtal har fått längre semester än den lagstadgade har vuxit från 24 procent 1973 till 38 procent 1986. En allt större del av arbetstagarna har alltså fått längre semester än vad de har rätt till enligt lag.

Semesterkommittén framhöll att andra typer av arbetstidsförkortningar konkurrerar om utrymmet för välfärdsförbättringar. Kommittén pekade härvid på kraven på förkortad arbetsdag, sänkt pensionsålder, utvidgad delpension eller förbättringar av föräldraledigheten. Övervägandena resulterade i att kommittén avstod från att lämna förslag, då den inte såg det som sin uppgift att välja mellan angelägna reformer på arbetstidsområdet. I sitt betänkande (SOU 1988:54 s. 168) anförde kommittén bl. a. följande:

Frågan blir då hur lång semestern skall vara för att leda till en godtagbar utjämning. En förlängning med tre dagar skulle medföra att över 30 procent av arbetstagarna fortfarande skulle ha längre semester än den lagstadgade. Förlängs semestern med en vecka, dvs. fem dagar, skulle ca 25 procent ändå ha längre semester än lagens, men då skulle en mindre del ha längre semester än en vecka utöver den lagstadgade. Dessa siffror gäller under förutsättning att avtalens maximisemester inte förlängs ytterligare. Spännvidden i semesterns längd skulle minska markant. Praktiskt taget alla landets arbetstagare skulle då ha mellan sex och sju veckors semester. Ur utjämnings syfte är därför sex veckors lagstadgad semester att föredra. Visserligen leder inte detta till någon fullständig utjämning, men de skillnader som återstår får anses vara godtagbara. En veckas förlängning är också vad som har skett vid tidigare lagstiftningsåtgärder.

Som redan framgått motiveras mitt förslag främst av kraven på ökad rättvisa mellan olika löntagargrupper. Det utjämnar en stor del av de skillnader i semesterförmåner som finns framför allt mellan löntagare inom den offentliga sektorn och privatanställda arbetstagare.

SAF, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet och SACO/SR har givit uttryck för uppfattningen att man inte bör lagstifta om rätten till längre semester. Denna rätt bör ses som en anställningsförmån bland andra och bör regleras i avtal. Mot detta vill jag anföra följande.

Semesterbestämmelserna betraktades ursprungligen som en del av den svenska arbetarskyddslagstiftningen. Redan då den lagstadgade semestern år 1963 förlängdes från tre till fyra veckor ansåg dock den föredragande departementschefen (prop. 1963:68 s. 49) att en förlängning av semestern mindre var en arbetarskyddsfråga än en ekonomisk avvägningsfråga. Departementschefen framhöll att i ett ekonomiskt framåtsträvande samhälle stiger standardanspråken på detta område som på andra och att förskjutningar i den allmänna uppfattningen om vad som utgör en minimistandard rimligen måste avspeglats i lagstiftningens innehåll. År 1978, då semestern förlängdes från fyra till fem veckor, var rättviseskäl det enda angivna motivet.

Allt fler arbetstagare har genom avtal kommit att få bättre semesterförmåner än vad lagen föreskriver. Det kan delvis ses som ett tecken på att det skett en förskjutning i synen på rimlig semesterstandard. Delvis kan det också förklaras med att det skett en utjämning inom de offentliga avtals-

områdena trots att semesterförmånerna är olika för olika kategorier. På det statliga området t. ex., som omfattas av kollektivavtal sedan år 1966, har den längsta semestern hela tiden varit oförändrad fastän semesterförmånerna för statligt anställda successivt förbättrats.

På den privata arbetsmarknaden har emellertid avtal om förlängd semester inte träffats. Lagens generella regler har tillämpats överlag med undantag för ett fåtal tjänstemän för vilka den förlängda semestern utgjort ersättning för utebliven övertidskompensation.

I en del andra länder har semesterförlängningar huvudsakligen skett genom avtal. I Sverige har detta för stora arbetstagargrupper utanför den offentliga sektorn enbart skett genom lagstiftning. Då skillnaderna mellan grupperna inte heller nu utjämnats genom avtal, återstår endast lagstiftning.

Enligt min mening har alltså de rättviseskäl, som åberopats vid tidigare semesterreformer till stöd för en förlängning, inte förlorat i styrka. En längre generell semester innebär en välfärdsförbättring och åstadkommer mer likartade sociala villkor för arbetstagarna.

Semesterlönen

Semesterlönen vid fem veckors semester utgör enligt gällande bestämmelser 12 procent av arbetstagarens under intjänandeåret förfallna lön i anställningen. Detta motsvarar 0,48 procent per semesterdag. Den sjätte semesterveckan bör kompenseras på motsvarande sätt. Semesterlönen skulle då vid 27 semesterdagar utgöra 13 procent, vid 29 semesterdagar 13,9 procent och vid 30 semesterdagar 14,4 procent av löneunderlaget.

Schematiskt ser reformen ut så här:

År	Antal dagar	Intjänandeår	Semesterlön
1991	27	1.4.1990 – 31.3.1991	13 %
1992	29	1.4.1991 – 31.3.1992	13,9 %
1993	30	1.4.1992 – 31.3.1993	14,4 %

Stora grupper arbetstagarare har redan genom avtal tillförsäkrats längre semester än fem veckor. Kostnaderna för den sjätte semesterveckan kommer därför att vara ojämnt fördelade över arbetsmarknaden. De största kostnaderna kommer att uppstå inom den privata sektorn.

Enligt arbetstidskommitténs beräkningar kommer den sjätte semesterveckan att innebära ett bortfall motsvarande 1,5–2 % av arbetsvolymen.

Semesterkommittén har beräknat vilka kostnader för lönekomensation som en semesterförlängning får för olika löntagarkollektiv vid en förlängning till sex veckor. Kostnaderna framgår av följande tabell.

Arbetsmarknadsområde	Kostnader i procent av lönesumman
SAF/LO-området	2,6
SAF/PTK-området	
(inkl. VF-SIF/SALF/CF-området)	alt. 1 2,6 alt. 2 2,0
Statliga området	0,3
Primärkommunala området	1,1
Landstingskommunala området	1,2
Hela arbetsmarknaden	1,9 – 2,0

Beroende på de speciella bestämmelser som gäller inom SAF-PTK-respektive VF-SIF/SALF/CF-området i fråga om rätten till längre semester har två alternativa kostnadsberäkningar utförts för detta område. I det första alternativet har antagits att de tjänstemän inom den privata sektorn som i dag har längre semester än vad lagen föreskriver på grund av att de saknar rätt till särskild övertidskomensation även i fortsättningen kommer att ha denna längre semester och sakna rätt till övertidskomensation. I alternativ 2 har detta inte beaktats i beräkningarna. Eventuell kostnad för övertidskomensation har således inte beaktats i detta senare alternativ.

Produktion och arbetskraft

SAF och Landstingsförbundet har ansett semesterreformen alltför kostnadskrävande. Enligt SAF kommer reformen – förutom de kostnader för lönekomensation som angivits i promemorian – att leda till betydande kostnader av annat slag bl.a. genom att företagens kapitalutrustning får kortare drifttid.

Vissa merkostnader kan uppstå för företagen i samband med förlängningen av den lagstadgade semestern. Arbetstidskommittén har emellertid mycket ingående penetrerat olika arbetstidsreformers ekonomiska effekter. De beräkningar kommittén genomfört grundar sig på eniga bedömningar från företrädare för såväl arbetsmarknadens parter som de olika politiska partierna och pekar på att produktionsbortfallet skulle motsvara 1,5–2,0 procent av den totala produktionsförmågan. Detta motsvarar mellan 15 och 20 miljarder kronor. Jag menar att det är den bedömning man kan ha beträffande den sjätte semesterveckans inverkan på landets produktionsförmåga.

Såväl SAF som statskontoret, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet och Småföretagens Riksorganisation har pekat på den arbetskraftsbrist som föreligger i dag och uttryckt farhågor för att den kan förvärras om reformen genomförs.

Mot detta kan anföras att arbetstidskommittén också på denna punkt gjort mycket utförliga beräkningar av det framtida arbetskraftsutbudet. Av dessa beräkningar framgår att utbudet av arbetskraft i timmar räknat kommer att öka under de närmaste 15 åren även om den sjätte semesterveckan genomförs och föräldraförsäkringen förlängs till 18 månader.

Jag vill inte underskatta problemen för företag och förvaltningar att klara sin personalförsörjning men ändå påpeka att det långsiktiga arbetskraftsutbudet ingalunda ser så allvarligt ut som det ibland görs gällande.

Genomförandet

Med hänsyn till kostnaderna bör genomförandet ske stegvis. För att reformen inte skall ta alltför stor del av reallöneutrymmet i anspråk bör varje etapp omfatta högst två dagar. Utbyggnaden bör lämpligen göras i tre etapper. Lagstiftningen för samtliga etapper bör vara slutförd år 1992.

Övrigt

Vissa frågor som inte behandlats i promemorian har tagits upp av de inbjudna i samband med hearingen eller efteråt.

Småföretagens Riksorganisation har bl. a. framfört önskemål om ett system för att fördela de kostnader som uppstår för arbetsgivare vid semesterlönegrundande frånvaro.

Enligt TCO bör det finnas en rätt för arbetsmarknadens parter att friare disponera utformning och förläggning så att det blir möjligt att träffa avtal om att den årliga semesterledighet som överstiger fyra veckor skall kunna tas ut på annat sätt. Även från LO har sådana tankegångar framförts. Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet anser att det bör bli möjligt att efter överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstigare byta ut rätten till ledighet under en sjätte semestervecka mot kontant ersättning.

Semesterkommitténs och arbetstidskommitténs betänkanden innehåller många betydelsefulla frågor som behöver en ordentlig genomgång när remissbehandlingen är avslutad. Jag kan förutspå att åtminstone några av de ovan nämnda frågorna, t. ex. möjligheten att använda den femte och sjätte semesterveckan för att förkorta veckoarbetstiden samt frågan om en mera rättvis fördelning av kostnaderna för semesterlönegrundande frånvaro, kommer att övervägas i samband med lagstiftningen rörande den andra eller den tredje etappen i semesterreformen.

3.2 Lagförslag i anslutning till den första etappen

3.2.1 Antalet semesterdagar och semesterlönens storlek

Mitt förslag: Den lagstadgade semestern förlängs med två dagar vilka kan tas ut under det semesterår som börjar år 1991. Samtidigt höjs semesterlönen till 13 procent av löneunderlaget.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Skälen för mitt förslag: En utförlig redovisning av skälen för reformen och planeringen för dess genomförande har jag lämnat under avsnitt 3.1.

Semesterförlängningen bör som jag redan framhållit fördelas med två

dagar det första året, med ytterligare två dagar det andra året och med en dag det tredje året. Första etappen bör vara klar så att ledigheten kan tas ut under det semesterår som börjar den 1 april 1991. Semesterlönen bör vid 27 semesterdagar bestämmas till 13 procent av löneunderlaget. Detta medför ändringar i 16 och 27 §§ semesterlagen.

SAF har gjort gällande att tidplanen är alltför snäv. En ändring med verkan redan från det intjänandeår som börjar den 1 april 1990 medför tekniska och ekonomiska problem på vissa områden där man tillämpar ett annat intjänandeår än lagens. Inom den privata sektorn accentueras dessa problem inom de branscher där arbetsgivaren inbetalar semestermedel till semesterkassa med början från den 1 januari.

Jag är medveten om att tidpunkten för reformens genomförande kan orsaka problem på de områden där intjänandeåret enligt kollektivavtal påbörjas tidigare än vid den tidpunkt då lagen föreslås träda i kraft. Jag är emellertid övertygad om att dessa problem kan klaras ut av berörda parter. Det är angeläget att de förbättrade semesterförmånerna kan komma arbetstagare till del så snart som möjligt.

I övergångsbestämmelserna, punkt 1, anges att semesterledighet enligt den nya lagen utgår först under semesteråret den 1 april 1991 – den 31 mars 1992. Bestämmelsen är dispositiv. Överenskommelse får träffas om att semesterledighet enligt den nya lagen får tas ut tidigare. Om en arbetstagare slutar sin anställning har han enligt 28 § semesterlagen rätt till semesterersättning för all intjänad semester.

En påminnelse har tagits in i övergångsbestämmelserna punkt 2 om att kollektivavtal eller annat avtal, som har träffats med utgångspunkt i äldre lag och innefattar sämre förmåner än som följer av den nya lagen, i sådan del är utan verkan.

3.2.2 Den särskilda semesterlagen

Mitt förslag: Den särskilda semesterlagen ändras så att den sjätte semesterveckan inte kommer att grunda någon rätt till semesterförlängning.

Promemorians förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Yttranden över promemorian: Hovrätten för nedre Norrland och statens strålskyddsinstitut har sagt sig inte ha något att erinra mot förslaget. Övriga tillfrågade myndigheter och organisationer har inte yttrat sig i denna fråga.

Skälen för mitt förslag: Den lagstadgade semestern för arbetstagare som utför radiologiskt arbete kan för närvarande maximalt uppgå till sex veckor. Lagen är sedan 1978 formulerad på det sättet att arbetstagare som berörs har rätt till längre ledighet än vad som följer av gällande semesterlag. Om den särskilda semesterlagen skulle bestå efter det att den sjätte semesterveckan genomförts, skulle det innebära att arbetstagare som omfattas av den särskilda semesterlagen skulle få längre semester än sex veckor.

Vid tidigare förlängningar av den lagstadgade semesteren för alla arbetstagare har behovet av den särskilda semesterlagen prövats. Resultatet har blivit att lagen fått fortsatt giltighet. Det har inte ansetts finnas tillräckliga skäl att avskaffa den. Varje utbyggnad av den allmänna rätten till semester har dock inneburit att särregleringens betydelse minskat. Vad som nu återstår är fem semesterdagar utöver vad som gäller för andra. En sådan rätt till ledighet går knappast att motivera utifrån specifikt medicinska synpunkter.

Redan när den särskilda semesterlagen infördes år 1946 fick arbetstagare som sysselsattes med radiologiskt arbete rätt till sex veckors semester. Lagstiftaren har inte vid något tillfälle under de år som gått sedan dess övervägt att förlänga ledigheten.

Risker i arbetslivet bör enligt min mening motverkas genom förbättringar av arbetsmiljön. I samband med tidigare semesterreformer har det av olika skäl ansetts olämpligt att ta bort den lagstadgade rätten till förlängd semester för arbetstagare i radiologiskt arbete. När jag nu föreslår att alla arbetstagare skall få rätt till sex veckors semester finner jag dock tiden mogen för att avveckla den särskilda semesterlagen.

För att undvika en försämrad rätt till semester föreslår jag att lagändringen genomförs så att rätten till förlängning även i fortsättningen beräknas med utgångspunkt från de fem veckors semester som gäller som minimiregel för alla arbetstagare i dag. På så sätt kommer berörda arbetstagare att ha en oförändrad rätt till semester. I praktiken innebär lagändringen dock en successiv avveckling av särregleringen i takt med att sex veckors semester genomförs för alla arbetstagare. När den tredje etappen i semesterreformen genomförs bör den särskilda semesterlagen upphävas.

3.2.3 Justering av 15 § semesterlagen

Mitt förslag: Jag föreslår en mindre ändring av 15 § semesterlagen så att den hänvisning som där görs till 17 § första stycket omfattar även punkterna 7 och 8.

Skälen för mitt förslag: 15 § semesterlagen gäller rätten för en arbetstagare att avräkna sjukdagar eller andra semesterlönegrundande frånvarodagar från semesterledighet. I samband med de ändringar i semesterlagen som föranleds av den föreslagna semesterreformen föreslår jag en mindre justering av denna bestämmelse. I första stycket görs en hänvisning till 17 § första stycket 2–6. Jag föreslår att det i stället skall stå 17 § första stycket 2–8. Anledningen till detta förslag är att 17 § ändrats genom tillägg av två nya punkter år 1986 respektive 1988. Punkt 7 gäller rätt till ledighet för grundläggande svenskundervisning för invandrare och punkt 8 rätt till ledighet för närståendevård. Av förbiseende har 15 § inte justerats i samband med dessa lagändringar.

4 Upprättade lagförslag

Prop. 1989/90: 59

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom arbetsmarknadsdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i semesterlagen (1977:480),
2. lag om ändring i lagen (1963:115) om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete.

5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

1. *dels* att godkänna de riktlinjer jag föreslagit för genomförandet av den sjätte semesterveckan samt en successiv avveckling av rätten till förlängd semester för arbetstagare i radiologiskt arbete,
2. *dels* att anta förslaget till lag om ändring i semesterlagen (1977:480),
3. *dels* att anta förslaget till lag om ändring i lagen (1963:115) om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning av arbetsmarknadsdepartementets promemoria Den sjätte semesterveckan (Dnr AL 5131/89)

Prop. 1989/90: 59
Bilaga 1

I promemorian föreslås att den lagstadgade rätten till semester förlängs. Reformen innebär att alla arbetstagare får rätt till sex veckors semester.

Genomförandet planeras ske i tre etapper. I promemorian ingår ett lagförslag för den första etappen. Den omfattar två dagar, vilka kan tas ut under det semesterår som börjar år 1991. De övriga etapperna omfattar två respektive en dag för de närmast följande semesteråren.

I anslutning till den allmänna semesterreformen föreslås slutligen en ändring i lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare i radiologiskt arbete. Ändringen innebär en successiv avveckling av rätten till längre semester enligt denna lag.

Hearing den 20 september 1989 angående arbetsmarknadsdepartementets promemoria Den sjätte semesterveckan

Prop. 1989/90: 59
Bilaga 2

1 Inbjudna och deltagande myndigheter och organisationer

Följande myndigheter och organisationer var representerade vid hearing-
en:

- Arbetarskyddsstyrelsen
- Arbetsdomstolen
- Landstingsförbundet
- Landsorganisationen i Sverige (LO)
- Centralorganisation SACO/SR
- Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF)
- Statens arbetsgivarverk
- Statens strålskyddsinstitut
- Statistiska centralbyrån
- Statsföretagens förhandlingsorganisation (SFO)
- Småföretagens Riksorganisation
- Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)

Följande myndigheter och organisationer, som inbjudits, deltog inte i
hearingen:

- Arbetsmarknadsstyrelsen
- Hovrätten för nedre Norrland
- Jämställdhetsombudsmannen
- Kammarrätten i Jönköping
- Riksförsäkringsverket
- Socialstyrelsen
- Statskontoret
- Svenska kommunförbundet
- Sveriges Industriförbund

Följande myndigheter och organisationer har yttrat sig skriftligen över
promemorian:

- Hovrätten för nedre Norrland
- Landstingsförbundet
- SAF
- Statskontoret
- Svenska kommunförbundet
- Småföretagens Riksorganisation
- TCO

2 Redovisning av synpunkter

I det följande redovisas översiktligt muntliga och skriftliga synpunkter på den utsända promemorian.

2.1 Införandet av en sjätte semestervecka

2.1.1 Allmänt

Statskontoret har påpekat att konsekvenserna av en semesterreform på den tillgängliga arbetskraftsvolymen inom skilda samhällssektorer inte behandlas i promemorian. Statskontoret förutsätter att dessa frågor kommer att belysas närmare när betänkandena från 1986 års semesterkommitté (A 1985:04) och från arbetstidskommittén (A 1987:04) behandlas.

SAF har avstyrkt förslaget i promemorian. Skälen för detta är i huvudsak följande. Semesterreformen kommer att få kännbara ekonomiska konsekvenser framför allt för den privata sektorn. Kostnaderna för lönekomensation kommer på denna sektor att bli 2,6 procent. Vid sidan av lönekomensationen kommer reformen att leda till betydande kostnadsökningar av annat slag. En försiktig bedömning leder till en kostnadsökning för företagen med uppskattningsvis fem procent. Produktionen av varor och tjänster kommer att minska. Reformen kommer att leda till ökad inflation. Den kommer vidare att försvåra de kommande avtalsförhandlingarna. Det föreligger redan brist på arbetskraft. Grupper som har längre semester än lagens kommer att ställa kompensationskrav. Beredningen av frågan om den sjätte semesterveckan borde ha ägt rum efter remissbehandlingen av betänkandena från 1986 års semesterkommitté och från arbetstidskommittén.

Även *Landstingsförbundet* har ifrågasatt reformen dels med tanke på att förbundets finansiella läge är ansträngt, dels med hänsyn till personalförsojningsproblemen. Enligt förbundet innebär reformen att 4.000 nya arbetstagare kommer att behöva anställas inom landstingssektorn för att kompensera arbetstidsbortfallet.

Svenska kommunförbundet har också pekat på att det redan i dag föreligger problem på grund av brist på kvalificerad personal. Vid en förlängning av den lagstadgade semestern kommer denna brist att accentueras. Förbundet har vidare framhållit sambandet mellan löner och andra anställningsvillkor och semesterförmåner. Lagstiftning om längre semester stör och komplicerar den avtalspraxis som vuxit fram och medför problem genom att förutsättningarna för träffade överenskommelser ändras. I promemorian bortses från möjligheten av kompensationskrav från grupper som genom avtal har längre semester än den lagstadgade. Sådana kompensationskrav kommer att ställas.

LO har tillstyrkt semesterreformen. Den svarar mot krav som *LO* framfört en längre tid.

TCO har varken tillstyrkt eller avstyrkt den sjätte semesterveckan. Enligt *TCO* är det svårt att hävda att varje skillnad i semesterns längd i sig utgör en orättvisa. Som en konsekvens av de fria och direkta förhandling-

arna på arbetsmarknaden uppkommer skillnader i lönenivåer och allmänna anställningsvillkor.

Småföretagens Riksorganisation har avstyrkt förslaget och har bl. a. framhållit de speciella personalförsörjningsproblem som föreligger i de mindre företagen. En semesterreform kan försvåra dessa problem på ett påtagligt sätt. Organisationen anser att det måste göras en samlad reform av semesterlagen och framför därvid förslag som redovisas nedan under punkten 2.1.3.

SACO/SR har motsatt sig semesterreformen. Enligt *SACO/SR* har semesterförmånerna i dag karaktären av avtalade anställningsvillkor. Semesterförmånerna kan inte ses separat utan hör ihop med lön, arbetstidens längd och förläggning, övertidsfrågor, tjänstledighetsfrågor, pension m. m. Alla dessa frågor bör hanteras av arbetsmarknadens parter.

2.1.2 Genomförandet

Hovrätten för nedre Norrland har inte haft någon erinran mot författningsförslaget.

SAF har gjort gällande att tidplanen för genomförandet är för snäv. En ändring med verkan redan från det intjänandeår som börjar den 1 april 1990 medför tekniska och administrativa problem på vissa områden där man tillämpar ett annat intjänandeår än lagens.

2.1.3 Förslag i anledningen av promemorian

Enligt *Landstingsförbundet* och *Svenska Kommunförbundet* bör det finnas en möjlighet för arbetsmarknadens parter att i kollektivavtal komma överens om att alla betalda semesterdagar som överstiger de 25 dagar som nu gäller enligt lag skall kunna bytas ut mot kontant ersättning om arbetstagararen godtar detta.

Småföretagens Riksorganisation har förklarat att man redan nu bör återinföra ett semesterår som sammanfaller med kalenderår. Det skulle innebära kostnadsbesparingar för företagen att få använda den årliga inkomstuppgiften för de anställda som underlag för beräkning av semesterlönen eftersom detta är en uppgift som ändå måste tas fram.

Vidare är det nödvändigt att förenkla semesterlagen eftersom den är ohanterlig att administrera.

Slutligen har riksorganisationen pekat på de problem som uppstår i små företag på grund av de höga kostnaderna i samband med semesterlönegrundande frånvaro. Företag med en stor andel kvinnliga anställda är särskilt utsatta på grund av föräldraledighet. Även frånvaro efter arbets-skador kostar småföretagen mycket stora pengar. De här kostnaderna borde fördelas mera rättvist genom något slags försäkringssystem.

2.2 Den särskilda semesterlagen

Hovrätten för nedre Norrland och statens strålskyddsinstitut har sagt sig inte något att erinra mot förslaget. Övriga tillfrågade myndigheter och organisationer har inte yttrat sig i denna fråga.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1989–11–28

Närvarande: f.d. regeringsrådet Stig Nordlund, justitierådet Fredrik Sterzel, regeringsrådet Björn Sjöberg.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 9 november 1989 har regeringen på hemställan av statsrådet Ingela Thalén beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i semesterlagen (1977:480),
2. lag om ändring i lagen (1963:115) om förlängd semester för vissa arbetstagare med radiologiskt arbete.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Marianne Tejning.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde	5
1 Inledning	5
2 Bakgrund	6
2.1 Semesterlagstiftningens utveckling i Sverige	6
2.2 Gällande bestämmelser	7
2.3 Reformkrav	8
2.4 Utredningar m. m.	8
2.4.1 Semesterlagen	8
2.4.2 Den särskilda semesterlagen	8
3 Allmänna överväganden och förslag	9
3.1 Den sjätte semesterveckan	9
3.2 Lagförslag i anslutning till den första etappen	13
3.2.1 Antalet semesterdagar och semesterlönens storlek	13
3.2.2 Den särskilda semesterlagen	14
3.2.3 Justering av 15 § semesterlagen	15
4 Upprättade lagförslag	16
5 Hemställan	16
6 Beslut	16
Bilaga 1 Pomemorians sammanfattning	17
Bilaga 2 Redovisning av vad som framkommit vid hearingen	18
Bilaga 3 Lagrådet	21